

Hacker, 2001, nr. 5.

Kaip lameris *Hacker* rydino (nu tipo čitalino)¹

Pagaliau sulaukėme! Grįžo iškeiktosios *bromos*, atvertos įg viečnastį, laikai. Pagaliau neberekės studentams kapstyti po visokių senienas, kad sužinotų, kas yra užteršta kalba. Pakaks pasklaidyti naujausią kompiutėrijos žurnalą „Hacker“ (toliau rašysiu kaip ir jie patys – „H.“).

Neminėsiu reklamos ir laiškų kalbos, nes pats žurnelas „už ją neatsako“. Idomu, kas atsako už kitų tekstu kalbą? Apskritai vos pradėjės skaityti šį numerį supratau, kad rimtos kalbos analizės neišeis, nes tam vargu ar pakaktų bakalauro darbo, o sutilpti į kelias GK skiltis nėra ko ir svajoti. Todėl teks tik pasi-

¹ Vertimas visiškai žaliems: kaip kompiuterių mėgėjas skaitė žurnalą „Hacker“.

rinktinai paminėti didžiausias kalbos negeroves bei ničkuo nepaprastas tendencijas.

Iš žurnalo paantraštės matyti, kad jis skirtas siauros srities specialistams: „kompiuterių fanatų žurnalas“. Kas jie tokie, vienas Dievas žino, bet iš pavadinimo ir straipsnių turinio aišku, kad ne šiaip kompiuterių mėgėjai, o kompiuterių įsilauželiai, piratai (nors, tiesą sakant, įsilauželis irgi gali būti ir mėgėjas, ir profesionalas). Reikia manyti, kad čia dar bjauriai iškraipyta anglybė – *fanai*. Neseniai kalbos tvarkytojai dar jaudinosi dėl tų *fanų* (žurnalė irgi vartojami), ginčijosi, kas geriau – *astruoliai* ar *sirgaliai*. O dabar štai – prilipdė prie rusiško žargonu *fanat* lietuvišką galūnę, ir tvarka. Žurnalo paskirtį suvokti svarbu todėl, kad tai lemia ir jo kalbą. Siauros tematiskos žinybiniuose ir profesiniuose leidiniuose visiškai įmanoma vartoti siaurūs profesionalizmūs, rašyti tik moksliniu arba administraciiniu stiliumi. O kas čia? Pretenzijos – į žurnalą specialistams, stilius – rusiškas buitinis žargonas, turinys – į specialistų, ir pradedančiam, ir paaugliui. Rašoma apie naujausias programas ir naujausią techniką, o pasakojimas dirbtinai suprimitivinamas, kalba sužargoninama, tarsi tyčia užkertamas kelias sunormintų terminų sklaidai.

Dažnas rimtas (arba manantis toks esąs) žurnalas pradedamas redaktoriaus skiltimi. Čia ji net pavadinimą turi: INTRO, suprask – jvadas, jžanga, angl. *introduction* (o kodėl ne *startup*, *input*, *head* – juk žurnalas kompiuterių *fanatu*). Ši skiltis turėtų būti rimčiausia ir atspindėti redakcijos pozicijas, požiūrių į žurnalė analizuojamus reiškinius. Kiek čia atspindima dalykinė pusė, nesiimu spręsti, bet žurnalui kalbos politika – apie rimtūs dalykūs kalbėti žargonu – tikrai. Štai: *Dažniausiai per prievertą įjungtas kompas* (t. y. kompiuteris), (*kablelio nereikia*) *būna išjungiamas tik po 13–14 valandų, bet ne dėl to, kad kažką* (t. y. ką nors) *bandyčiau pažaisti ar užsiimti kitais linksmais dalykais*. Tiesa, jvado pabaigoje pasirodo ir *kompiuteris*. Beje, čia atradau ir vieną racionalų grūdą. Kaip iš tikrujų reikia vadinti visus kompiu-

terių blogiukus, kurių yra net kelios rūsys? Redaktoriaus skiltyje sakoma: *kompiuterių chuliganai* – tai visuma. O rūšiniams pavadinimams kalboje dar nerasta padorių atitikmenų, todėl leidinyje vartojoamas *hakeris* (ieško sistemų klaidų ir į jas išbrauna – *systemininkas?*), *karderis* (sugeba pasinaudoti svetimomis atsiskaitymo kortelėmis – *kortelininkas?*), *frykeris* (sugeba neteisėtai ir tikriausiai pigiai skambinti per internetą į visą pasaulį – *telefonininkas?*). Beje, viename straipsnyje šapomasi iš komedijos pavadinimo: „*Hakeriai*“ (lietuviu švelniai išvertė – „*Kompiuterių chuliganai*“ ar kažkaip *pašašai*). Jei šio žurnalo vadovai turėtų bent menkiausių kultūrinių tikslų, kaip tik jis turėtų tapti terminijos siūlymo ir norminimo vieta. Deja, noru pristiga.

Didžiausia kalbos bėda – kompiutėrijos terminij. Skaitant žurnalą susidaro išpuolis, kad Lietuvoje kompiutėrija atsirado ne prieš dviešimt metų (tikriausiai tada kai kurių žurnalo autorių dar nė nebuvvo), o kartu su „H.“. Tai žinomas žalio jaunimėlio paklydimas – manyti, kad viskas prasidėjo tik nuo jų, – bet jei jau pretenduojama į rimbą (ne *lameriams* skirtą) žurnalą, turėtų būti bent terminiją sutvarkyta. Žinoma, galima manyti, kad tai siauro profilio leidinys, kurio prašalaičiams néra ko skaityti ir kuriamie gali būti profesionalizmų, tačiau juk viskas turi ribas. Rašydamas, aišku, pasikonsultavau ir su tinklo administratoriais („H.“ juos vadina *adminais*), net su buvusiais *hakeriais* – jų profesinis žargonas gerokai skiriasi nuo žurnalės peršamo. Iš esmės mūsų *hakerių* žargonas yra angliskas su adaptavimo lietuviškoje terpjė ypatumais, o žurnalė jis gryniausiai rusiškas. Rusų kompiutėrijos žargonas, aišku, irgi angliskas, tačiau į tą kalbą jis perkeliamas ir adaptuojamas visiškai kitaip. Bendriausiai ši skirtumą galimą apibūdinti taip: rusiškas profesinis žargonas daug internacionalesnis už lietuvišką. Taigi žurnalė rusiškas žargonas tiesiog perkeltas į lietuvišką aplinką, ir nepasidomėta, kaip jis čia atrodis. Kompiutėrija – viena iš audringiausiai besiplėtojančių mokslo ir technologijų šakų, to-

dėl iš tiesų esama dalies visiškai naujų terminų, kurie lietuvių kalboje dar nesunorminti, neturi tradicijos. Tokią svetimybę vartoseną kol kas galima toleruoti, todėl čia jų neminiu, nors, kaip jau minėjau, žurnalo kolektyvo atsisakymas adaptuoti terminą verčia suabejoti ir mėdžiagos pateikimo profesionalumą (kiekvienas pirmakursis žino, kad vienas iš kertinių profesionaluom akmenų – sutvarkyta terminiją). Kad šie samprotavimai turi pagrindą, įrodo terminai (ir šiaip profesionalizmai), kurių vartosenos tradicija siekia jau dešimtmetį ir daugiau, bet žurnalo „profesionalams“ dar neregėta: *netas* (=tinklas), *geimeris* (=zaidėjas), *pelés padas* (=pelés kilimėlis) (tame pačiamu straipsnyje pavartoti abu); *personalinis* (=asmeninis) kompiuteris, *laptopas* (=nešiojamasis kompiuteris) (skliausteliuose bandyta paaiškinti *laptopo* reikšmę, bet ši žodži reikėjo aiškinti prieš dešimtmetį, dabar *nešiojamasis kompiuteris* jau niekam abejonių nekelia); viename straipsnyje vartojama ir *tarnybinė stotis*, ir *serveris*, nors palikčiau vieną *serverį*; *bugas* (=klaida); *installuoti* (=i(diegti); *servas* (=serveris); *attachmentas* (=laiko priedas); motinė plokštė, motina (=pagrindinė plokštė); *devaisas* (=įrenginys, prietaisai); *procas* (=procesorius); korta (=plokštė); *audio-* (-garso); *video-* (-vaizdo); *tiuneris* (=imtuvas); *čipas* (=lustas); *rezoliucija* (=skyra); *desktopas* (=darbalaukis – pavartotas po penkių eilučių, tai tiesiog tyciojimasis iš skaitytojo); *defaultinis* (=numatytais); *draiveris* (=tvarkykėlė); *interfeisas* (=vartotojo sąsaja); softinis grotuvas, programinis grotuvas (=grotuvo programa, grotuvas); *utilitos* (=paslaugų programos); *demo* (=demonstracinė, parodomoji) versija; *trekas* (=takelis); *softas* (=programos) ir t. t., ir t. t. Visišku absurdū dvelkia rusiška žargonybė sáitás (iš angl. site „vieta, punktas, mazgas“, žurnalė reiškianti tinklapį, tinklo adresą, svetainę. Ji nesukirčiuota, todėl rašoma taip pat kaip lietuviškas terminas *saitas* (angl. link). Todėl pamatės šalia svetainės adreso tą *saitą* turi smarkiai pamąstyti, ką gi autorius norėjo pasakyti. Terminiją labai įvairuoja: galima surasti net kelis neteiktinus termino variantus jų visai priimtinus. Jei taip būtų elgiamasi su visiškai naujais terminais, gal ir nieko bloga nenutiktų. Bet kai taip įvairuoja jau įsigalėję terminai, ižiūriu ne tik vertimų nemokšiškumą, bet ir nepagarbą skaitytojui, nes kiek menkiau išprusės žmogus

galėti ir nesuprasti, kad kalbama apie tą patį dalyką. Beje, tokiuose leidiniuose visada kaip yla iš maišo išlenda *multimedia įrenginiai*. Žurnalė pasistengta ir jų atsisakytą (bent aš nepastebėjau). Išversta *daugiaiypiai įrenginiai*, gal būtų tiksliau – *daugiaiypės terpės įrenginiai*. Bet... jei jau kartu su Lietuvių kalbos institutu išleistas kompaktinis diskas vadinas *multimedia žodynais*, negi koks „H.“ turėtų būti šventesnis už popiežių.

Be terminijos, ir šiaip kalbos bédų apstu. Informologijos ir kompiutérijos studentai, nors dažnai tingi rūmtai studijuoti specialybės kalbą, tvirtina, kad niekas tokii senienų nebevarotoja, rusiški pasakymai jau seniai liko tik dėstytojų jaunystės prisiminimas, ir apskritai jie nemoką rusų kalbos tiek, kad dar ir lietuviškai kalbédami rusiškų konstrukcijų prikasiotų. Atsipeikékite, jaunuoliai, čiupkite į rankas „Hackerį“, ir jūsų menkas iliuzijas nuplaus lietuviškai išguldytas rusiško žargono srautas. Šiokių tokii minčių kelia ir straipsnių autorų poros: beveik visur vieno autoriaus adresas baigiasi .ru, o kito .lt. Peršasi mintis, kad iš tikrujų ru yra autorius, o lt – vertėjas ir lokalizuotojas. Beje, daugelio klaidų „adresas“ irgi galėtų būti ru: *perkūninis* (=audros) debesis; *klientinė programa* (=kliento programa, klientas); *kombinuoja* (=derina) kokybę ir kainą; *brendas* (=prekės rūšis, prekės vardas, prekė); *elektrošokas* (=elektros šokas); *signalo priėmėjas* (=imtuvas); *visas hakas susiveda į tai* (=yra tai), kaip iššifruoti ši failą; *palaukti šviežių „bildų aliuminije“* (t. y. naujų variantų, išrašytų į kompaktinius diskus). O dar vykdysti komandas iš *nuotolio* (=nuotolines komandas); muzikos *klausymuisi* (=muzikai klausytis) naudojau ausines; derinti ne tik protokolų lygyje (=lygiu), bet ir programų; Diskų kopijavimas vienas prie vieno taip pat nesukėlė jokių problemų (=Kopijuoti iš disko į diską taip pat nebuvu jokio vargo). Tiesiog kaip iš 1985 m. A. Pupkio vadovėlio. Apie visokių flopikus ir kompiuteristus ir apie tai, kad vietinis „tūsas“ nete praleidžia daugiau kaip pusę savo laiko, jau nebekalbu. Ausinės puikiai „sedi“ ant galvos – tokii perlukų negelbsti né kabutės, nes iš jų kyso rusiškos frazeologijos ausys: *ausinės puikiai gula, puikiai tinka, labai patogios*. Apskritai čia dažnai sédima: vienas sedi internete, kitas sedi dial-up.

Gramatikos ir žodyno klaidos mano atskiratos nuo terminijos tik aiškumo dėlei, o iš tikrujų viskas supinta į sunkiai išspainiojamus kalbos brūžgynus. Štai sakiny: *Audio utilita EzAudio, sukurta Fortimedia programuotojų AudioCD, MIDI ir WAV grojimui*. Čia be specialaus pasirengimo ir anglų kalbos išmanymo nieko nesuprasi, nors straipsnelis, atrodo, nėra kokiems ypatiniams specialistams. Verčiu: *Firmos „Fortimedia“ programuotajai sukūrė garso programą (muzikinį centrą) „EzAudio“ kompaktiniems plokštelėliams bei MIDI ir WAV formato failams groti.*

Kyšteli koja ir apsiskaitymo stoka: *miglotasis (=ūkanotasis) Albionas; ateina penkios trumpos žinutės su sveikinimu, citata iš Biblijos, pamokslu ir palaima (=palaiminimu).*

Apskritai žurnalo kalba be galio nelygi. Kartais atrodo: raštingas tas „H.“, tikrai raštingas, ir apie kalbos kultūrą girdėjęs: *nešiojamas grotuvas, spausdintuvas, skrudintuvas, el. paštą; Kad ir kaip būtų keista, ... (o ne Kaip ne keista).*

Bet kituose puslapiuose raštingojo „H.“ jvaizdis išsklaidoja kaip dūmos. O klaidos daug ką pasako apie pačius klystančiuosius: *tėvkai nesiskūs; dešinioju spausk bet kurią jų...; problemų kilti neturėtų; serga [...] vienu (=viena) iš autizmo lygos (=ligos) modifikacijų; dirbant su programą; kalbėjimą telefonu vairuojan; mąstelę.*

Kai kurių straipsnių autorai ar vertėjai jaučia ir skaitytojams parodo normos ir ne normos skirtumus – svetimybes, žargono žodelius rašo kursyvū (cituodami pabraukiamie – *Red.*), apkaišo kabutėmis (tiesa, kabutės vartojamos nelietuviškos, bet kam sukti galvą dėl visokių „Alt+nesąmonė“, geriau jau tuo metu ką nors „nulaužti“): *stilingą displojų, gerus ekyalizerius ir patogū nuotolinio valdymo pultą (sakinio pabaigoje imta ir sulietuviė, stilus nebeišsaugotas...); su GIGABYTE draiveriais paprastai būna firminis tweakeris; instaliuok į „programkę“ „DragonVoice“ arba kažką panašaus; pora klikų – ir turj (rašyba!) unikalų desktopą; nemanau, kad visokie baklanai statysis (t. y. įsidieng) XP; visų bibliotekų saugumas „monitorinamas“ sistemos lygiu; atsirado toks geras „pribambasas“, kaip „daugiavariotojinis“ iėjimas į sistemą. Yra ir taip: maniakas programeris (t. y. programuotojas) gali bet kurį pilietį apvogti ir užCLICKinti iki mirties nepakaldamas sėdynės nuo taburetės.*

Galėtum manyti, kad redakcija smaginasi laužydama kalbos normas, bet grafine raiška

aiškiai parodo, kas pripažįstama kaip norma, o kur sau leidžiama pakvailioti. Iš tiesų elgiamasi nenuosekliai. Yra straipsnių, kuriuose „kie tai pavaroma“ be jokių kabučių, be jokio kursyvo: *ne visi flopikai (norma?) dirba po geros nitromalės dozės; apie devaisus* (čia kursyvas, taigi ne norma) *jau rašeme, šiandien šnekėsim apie softą (o čia, matyt, norma); skirtas kompaktinių diskų devaiso* (dabar jau ničkaip neišskirta) greičiui reguliuoti; vartotojui – vartotojo, o adminui – admino; gaminan geras motinas, na, ir gaminkit toliau; pompuojant iš neto (t. y. siunčiantis iš tinklo) tiek, kiek pompuoju aš; mes juk ne kokie nors prakeiktieji, kad visą laiką prie kompo dirbtume, reikia ir pageiminti [...] ir inete palandžioti; reikalavimai hardui – ne mažiau 2 gigų.

Kai pagrindinės anglų kalbos normos nenuosekliai, kaip yra išsklaidoja išsklaidoja? Save gerbiančiam poliglotui *haikeriu* tai tiesiog būtinybė: *Būtent su jais mes ir dirbsim... oops! Aišku, kad pramogausim :); Spausk OK abiejose languose... ir... here we go!!!*

Patarimai paprastai pateikiami taip: *Tu tiesiog nusiunti savo „gelbėtojui“ e-mailą kvietimą [...]. Po to tu ramiai rūkai, kol „tas bičias“ viską daro. Gali dar su juo pačiatint :* Yra ir ne hakerio akiai ir ausiai suprantamo žargono: *pipirai ir pupytės domisi, ką daryti, kai nori užknusti kaimynus arba kai kas nors žiauriai patinka; jiems sakoma, kad patogumai ryškiai palengvina gyvenimą, rašoma apie skenerį teisingam vyrukui (kai buvau jaunesnis, sakydavau kietam). Kartais ir pagasdinama: *kol OS pradėjo veikti kaip reikiant, teko pasiknisti; gali nukentėti ir fiziškai – priklausomai nuo to, ant ko „uzsiraus“.* Patarimai kaičių kláusimais „H.“ paprastai viską vertina žaliais, žaliaisiais arba baksais. Gal tokiai leidinyje reikėtų kainas nurodyti ir litovcias, juk šiaip redakcija nesunkiai moka vieną vienai vertinti: *„pasiskolino“ 720 000 jenų (apie 87 000 baksų).* Tieki apie babkes.*

Daugiausia žurnalė, rodos, darbuojasi *Maxas*. Vertejas – labai sudėtinga, daug mokslo reikalaujanti profesija, o jeigu *Maxas* vieną ryta nubudo ir nutarė, kad jis yra cool vertėjas – turėtų nuliūdinti: jam visiškai nepasisekė. Gal ir galima taip nei iš šio, nei iš to išversti kokį mėlės romana egzaltuotoms pauaglėms, bet rimta profesinė tekstų gerai išversti pavyks tik po ilgų studijų metų. Vienoje vietelėje *Maxas* netycia išsiuduoda, kas jo širdžiai miela: *Tereikia pasirinkti projektą, kuriame yra tavo mėgstamiausiai*.

sios melodijos iš filmuko „*Vinipūchas*“ (ar ne tuos pačius filmukus žiūrėjom kadaise?... :)). O kad autorių yra iš *ru*, rodo ir anglų žodžių adaptavimas: *skaitliukas* (= *skaitiklis*) *sukosi lyg kieto pornografinio tinklapio kanteris* (žodj *counter* koks *lt* turbūt skaitytu *kaunteris*?); *Kiborgai foreva!* (angl. *forever*); *jo-muilas* (Tai skyrelis, kuriame aptariami el. paštu gauti laiškai, angl. *e-mail*, pavadinimas. Iš *mailo* išėjo *mui-las*, o iš kur tas *jo*?). Nagi prisiminkim, kaip *ru* skaitytų vieną parašytą raidę *e*? [*jo*] – štai ir vi-sa gudrybė...).

Šviesos spindulėlis tamsos karalystėje – žurnalo „*Žaidimu šalis*“ straipsnis. Jokių *geimerių*, jokių *kompų* su *procrais*, jokių gramatikos klaidų. Pasistengė straipsnio autorė ir parodė, kad apie kompiuterius galima rašyti ir žmoniška kalba. Ateityje reikėtų ir ši žurnalą apžvelgti.

Išvados. Tikrai nesiūlau rytoj uždaryti šio leidinio (nors INTRO perspėjama: „Mégaukitės,

kol kas nors ir mūsų neuždarė“) – kiekvienas turi téisę į laisvą žodį. Arba, kaip pats „H.“ rašo, „Kiekvienas turi teisę rinktis. [...] Kiekvienas renkasi savaip“. Tik nereikia apgaudinėti žurnalo skaitytojų ir pirkėjų: jis skirtas ne profesionalam, o Tešlagalvio (anot „H.“ – *Bedhado*) tipo nesubrendėliams, todėl nėra ko rimtiems skaitytojams (ir reklamos užsakovams) mėtyti pinigų į balą. Prieš darydamas tokią išvadą, dėl visa pikta pasikalbejau apie žurnalo kalbą ir su *hakeriais* (tais, kurie laužo svētimus tinklūs, o ne gimtają kalbą). Jų išvada: verčiau pirkti rusišką žurnalo variantą, nes verstinis beveiltiskai sudarkytas. Na, o *Maxui* ir jo *chebrytei* linkiu *udac̄ios personaliniame laife*, sekmingo *hakinimo* ir rimtesnio požiūrio į *language* bei nuoširdžiai patariu *persipompuoti Office XP* – jo intelektualiosios žymės (žurnalo kolektyvui – *smarttagai*) man įnirtingai mėgino ištaisyti kai kurias jūsų klaidas. Pagalvokite apie tai ;-))

Antonio (lingua@post.omnitel.net)